

Svend Rybner &
Jesper Ralbjerger

Fodbold i Spanien

– meget mere end el Clásico

Indhold

Forfatternes introduktion	4	Andoni Goikoetxea – Slagteren fra Bilbao	244
Forord	6	Raúl González Blanco – kongesønnen	248
Fra football til fútbol – 1889-1939	8	Barcelona – en kamp på symboler	252
Rafael Moreno Aranzadi – “Pichichi”	32	Xavi Hernández i Creus – symbolet på tiqui-taca	284
Baskerlandet – et sted i tågen	36	Mænd af ære – 1975-2014	288
Ricardo Zamora – El Divino	64	Forfatternes tak	316
Fodbold under Franco – 1939-1975	70	Litteraturliste	320
Jacinto Quincoces – Muren fra Barakaldo	96	Billedreferencer	322
Santiago Bernabéu – Don Santiago	100	Oversigter:	
Alfredo di Stéfano – La Saeta Rubia	108	• Kampe overværet i foråret 2014	324
Sevilla – selv om man taber	116	• Om klubnavnene	325
Francisco Gento – Mr. Europa Cup	142	• Spanske pokalfinaler	326
Trænerne – El Míster	146	• Det spanske mesterskab	331
Luis Suárez – El Gallego de Oro	164	• La Liga – historisk stilling	335
Madrid – konger og fodfolk	168	• Trofeo Pichichi	337
José Martínez Sánchez “Pirri” – altmuligmanden	200	• Trofeo Zamora	341
Klubpræsidenterne – guder i jakkesæt	204	• Europæiske finaler med spansk deltagelse	345
Johan Cruyff – fodboldens fornyer	216	• Historisk tidslinje	350
Landsholdet – sorg og glæde med La Roja	222	Navneregister	353

Forfatternes introduktion

Denne bog udspringer af en gammel passion for Spanien, landets fodboldkultur og fodbold i det hele taget.

I de senere år har medierne dyrket den højt profilerede modsætning mellem Madrid og Barcelona, der er kommet til at tegne spansk fodbold udadtil. Blandt andet fordi de to klubber økonomisk er i en liga for sig selv. *El Clásico* findes og lever, men fænomenet spansk fodbold har flere nuancer og er langt mere mangfoldigt end det.

Vi ønsker at se Spanien og fodbolden som en helhed, fordi vi mener, at de enkelte sider af historien bliver mere tydelige som del af et samlet billede.

Bogen består af flere elementer. Svend Rybner giver en kronologisk, historisk gennemgang af spansk fodbold fra den første tid på Huelvas støvede grusbaner, over Franco-tiden, og til vore dage, hvor det, der begyndte som et spil – en leg – er blevet til en international medieindustri. Undervejs sættes fodbolden ind i en politisk og kulturel sammenhæng, herunder forholdet mellem regionerne og centralmagten i Madrid.

Jesper Ralbjerg har skrevet en række tematiske afsnit om væsentlige sider af fodbold i Spanien: Om landsholdet, som engang var kendt for ikke at slå til, når det virkelig gjaldt – det var dengang! – et kapitel om de store trænere og om klubpræsidenterne, der som fænomen balancerer på randen af økonomisk kaos og sørger for, at spansk fodbold aldrig bliver kedelig. Han tegner også en række portrætter af de mest markante spillere gennem tiden: Pichichi, Gento, Xavi med flere.

Endelig bringer vi Svend Rybners beretninger fra foråret 2014, hvor han var på rejse gennem spansk fodbold – en rejse i tid og rum, om man vil. På tre rejser i marts, april og maj besøgte han klubberne Real Betis, Athletic Bilbao, Real Sociedad, Real Madrid og ED Moratalaz. Han var til lokalopgør i Sevilla og Bilbao, til Champions League, *el Clásico* på Estadio Santiago Bernabéu, på Camp Nou, da mesterskabet blev afgjort, og til kampe i landets tredje- og fjerdebedste række (se liste bag i bogen). Svend Rybner var på sporet af den spanske ligas fædre. Der viste sig også at være en ukendt dansk forbindelse til Real Madrids storhedstid i 1950'erne. Og så talte han med høj og lav i spansk fodbold – ikke mindst manden, der i 2010 gjorde Spanien til verdensmestre, landstræner Vicente del Bosque, samt ledelsen i Athletic Bilbao, FC Barcelonas officielle historiker, journalister, trænere, sportsdirektører i Real Sociedad og Xerex, den fyrede ungdomstræner i Rayo Vallecano. Og mange, mange flere.

Vil man vide mere, kan man slå op i tabellerne og den historiske tidslinje bagerst i bogen.

Også danske fodboldspillere har oplevet spansk fodbold indefra på forskellige tidspunkter i landets nyere historie og har sammen med danske journalister og eksperter generøst stillet deres viden og erfaringer til rådighed for bogen: Michael Laudrup, Morten Bruun, John Faxe Jensen, Henning Jensen, Luna Christofi, Jesper Grønkjær og sportsøkonomen Jesper Jørgensen for bare at nævne nogle stykker. En anden er BK Skjolds formand, Jan Sørensen, som formidlede kontakt til sit internationale netværk. Overalt har vi mødt venlighed og hjælpsomhed – ordet nej findes tilsyneladende ikke. Det er meget livsbekræftende. Vi bringer en stor tak bagerst i bogen.

Tilsammen bliver det til en mosaik af historiske kapitler, spillerportrætter, tematiske afsnit, rejseberetninger, kampreportager, samtaler og interviews, der sætter ansigt på historiens store linjer – et øjebliksbillede af spansk fodbold og den verden, der ligger bag avisernes overskrifter. God fornøjelse!

*Jesper Ralbjerg og Svend Rybner,
København, oktober 2014*

Til døden os skiller

Det var i 1986, at jeg for første gang var tilskuer til en spansk kamp onsite, og det var en uforglemmelig oplevelse, som blev kickoff til en smuk forelskelse, der stadig er intakt. For spansk fodbold er lidenskab og underholdning på en gang.

Stadigvæk, efter så mange år, fascinerer det mig blot at kigge på den gennemsnitlige spanske fodboldfan, som under en kamp fortærer mindst et par poser "pipas" (solsikkefrø) via en ganske speciel teknik med brug af fortænderne (jeg mestrer det stadig ikke) og efterlader sig et mindre bjerg af skaller mellem sine fødder. Alt imens han hører radio, snakker med sidemanden, ham bagved og ham foran, og glæder sig til i pausen at skulle spise sin medbragte, gigantiske "bocadillo" (typisk spansk sandwich) indpakket i stanniol og ellers fortælle i meget højlydte vendinger til alle, der både gider og ikke gider høre det, hvad aktørerne på banen burde have gjort.

I A Coruña i Galicien i det nordlige Spanien har jeg været øjenvidne til, at publikum efter slutfløjtet fandt de medbragte hvidløgshoveder frem fra tasken og overdængede græstæppet på Riazor med dem. De skulle holde de onde ånder væk frem til Depors næste kamp, som død og pine og med al overtro i bevægelse skulle vindes. Green-keeperne fjernede først hvidløgene, da banen igen skulle i brug, og overså rent faktisk et enkelt. Lige præcis derfra, hvor det lå, scorede Juan Carlos Valerón i den efterfølgende kamp det afgørende mål.

Følelser var der i den grad også på spil, da Luis Figo vendte tilbage til Camp Nou efter klubsiftet fra FC Barcelona til Real Madrid. Hver gang han tog et hjørnespark, fik han alskens ting og sager kastet efter sig, som for eksempel hovedet af en pattegris og en whiskyflaske. Det var en voldsom aften, som ingen af os tilstedeværende formentlig nogensinde glemmer, domineret af en meget hadsk og ubehagelig stemning. Meget følelsesladet. For fansene følte sig virkelig forrådt af Figo langt ind i deres sjæle, og de afreagerede over for ham personligt og lod ham vide, at de hverken kunne lide hans pengegriskhed eller manglende loyalitet. De havde ventet sig mere af ham. De troede, han var deres, og så svigtede han.

Og så er der selve fodboldspillet. Ofte fængslende, til tider hovedløst, men der er stort set altid masser af tekniske nydelser i en spansk fodboldkamp. For fodboldfilosofien i Spanien er, at fodbold skal være underholdende, og det kan det være på mange måder. Men spanierne ser det helst ske via masser af mål og masser af lækre tekniske detaljer, der sender sus gennem folket. Omvendt er der hurtig, kontant afregning hos publikum, hvis underholdningsværdien ikke svarer til forventningerne, og misytringerne udtrykkes klart og tydeligt,

og i sidste instans trækkes det hvide lommeløklæde op af lommen. Når det sker, er der krise i en klub.

Det er til tider decideret ubarmhjertigt, men jeg kan meget godt lide, at fansene ved, hvad de vil have, og udtrykker det, selv om det af og til går over gevind. Store spillere og trænere har i tidernes løb oplevet at blive pebet ud af deres hjemmebaner, og det kan virke voldsomt, men spanierne ser det som en del af passionen for fodbold. Tilgivelsen eksisterer heldigvis også, og ofte træder den i kraft relativt hurtigt (medmindre man hedder Luis Figo). For spanierne er et temperamentsfuldt folk, og altoverskyggende er det, at det er følelserne, der regerer i spansk fodbold.

Derfor er spansk fodbold så nem at blive forelsket i!

Luna Christofi

Fra football til fútbol

1889-1939

Spaniens første fodboldklub blev stiftet lillejuleaften 1889 på et møde, som begyndte klokken ti om aftenen i pejsestuen på Hotel Colón i byen Huelva. Klubben fik navnet Huelva Recreation Club. Medlemmerne var først og fremmest briter ansat i The Rio Tinto Mining Company. Selskabet havde i 1873 købt mineområdet Rio Tinto af den spanske stat, men der var så varmt og støvet, at de britiske funktionærer og deres familier en stor del af året boede i byen Huelva ude ved kysten. Der er ikke meget at sige om byen Huelva, som ligger på den trøstesløse slette 110 kilometer sydvest for Sevilla. Ved århundredeskiftet var indbyggertallet på omkring 34.000. Byens eneste seværdighed, en statue af Columbus, blev først rejst i 1892, men der var gode jernbaneforbindelser og en havn, der blev benyttet som udskibningssted for kobbermalmen fra minerne godt 70 kilometer inde i landet.

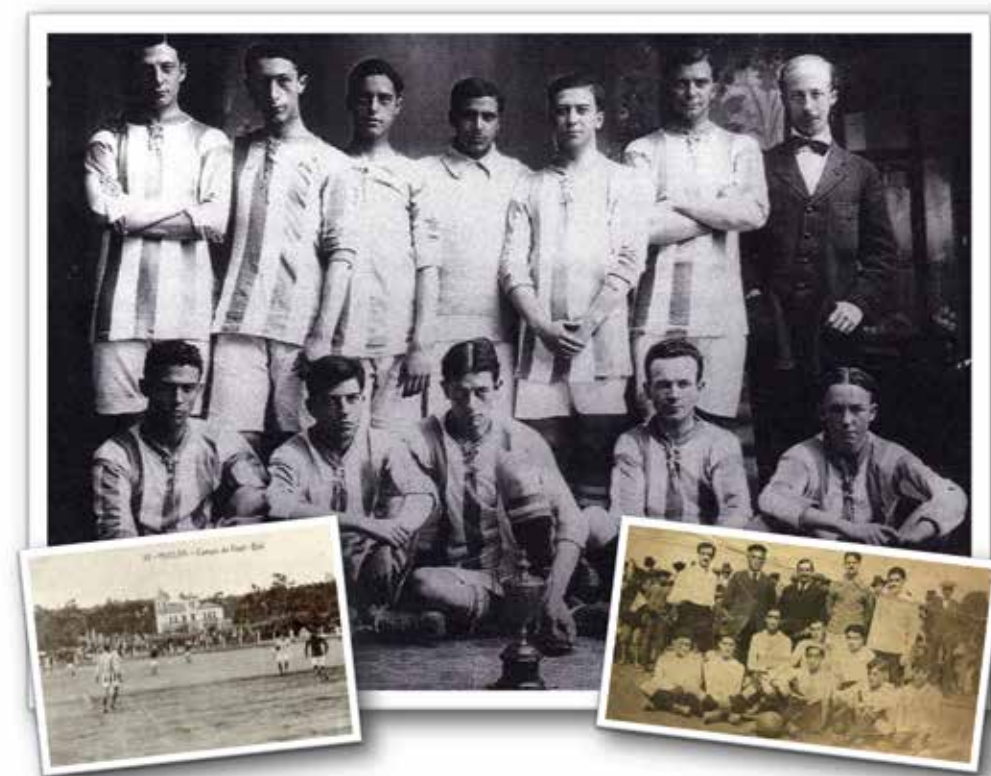
I bogen *The Ball is Round. The Global History of Football* viser David Goldblatt, hvordan fodboldspillet fra sidste halvdel af 1800-tallet med britiske søfolk og funktionærer bredte sig til hele verden ad imperiets handelsveje. Den 25. januar 1890 – altså ganske kort efter mødet i Huelva – stiftede ansatte ved dampmøllen Portilla & White således klubben Sevilla Football Club, og allerede en måned senere inviterede de kollegerne fra Huelva til Sevilla for at spille “a friendly match [...] under Association Rules”.

Det var ganske vist ikke første gang, der blev spillet fodbold i det sydlige Spanien. Spillet kom til Huelva via briterne fra minebyen Rio Tinto, og ligesom i resten af verden kan man høre om kampe mellem søfolk fra forskellige britiske skibe – de såkaldte *kickabouts* – i for eksempel Cádiz og Sevilla. Allerede i 1870'erne blev en britisk garnison udstationeret i Huelva for at beskytte de britiske investeringer i området under Carlistkrigene – dem vender vi tilbage til – og i en kendt beretning fortæller infanterikaptajn W.F. Adams, at hans mænd i september 1874 spillede fodbold med nogle jernbanearbejdere lidt uden for Huelva. Det fortælles også, at der så tidligt som 1870 blev spillet fodbold på en af de britiskejede bodegas – sherrygårde – i Jeréz de la Frontera og blandt soldaterne på Gibraltar. Men kampen den 8. marts 1890 på hestevæddeløbsbanen i Tablada mellem Sevilla Football Club og Huelva Recreation Club regnes som den første registrerede kamp på spansk jord.

Da kampdagen oprandt, regnede det, men da de 22 mand fra Huelva havde rejst langt, besluttede man sig for at gennemføre kampen alligevel. På trods af det dårlige vejr var banen udmærket, og der var et pænt fremmøde. Sevillas hold: Maccoll, Logan, Strougler, Ritson (flere steder kaldes han Rikson), Annodall,

Mandy, White, Enrique Welton, Greig, Stugart og Nicholson. Huelva: Alcock, Yates, Wakelin, Duclos, Coto, Kirk, Daniel, Curtis, Gibbson, Badly og Smith. Dommere og linjevogtere: Johnson, Palin og Langdon. Sevilla vandt 2-0.

Bortset fra Coto og et enkelt Enrique er der tale om lutter britiske navne. Spillet blev spillet af udlændinge, og den engelske forfatter Jimmy Burns skriver i bogen *La Roja*, at der i Rio Tinto var en snert af, at man spillede fodbold for at adskille sig fra de lokale spanske arbejdere. Det er tydeligt, at fodbold kom udefra, og at spillet og dets begreber ikke havde nogen rødder i Spanien –

Huelva Recreation Clubs førstehold 1889. Nederst hjemmebanen i Huelva og Rio Tinto Football Club 1918.

omtrent som man i vore dage kan opleve det med europæernes forhold til en asiatisk kampsport. Inden kampen i Sevilla skrev avisen *El Baluarte* for eksempel, at Club de *Pootball* de Sevilla skulle spille en “*math*” mod Huelva. Efter kampen blev der skålet for Dronning Victoria, Prinsen af Wales, den kongelige – engelske – familie, den spanske enkedronning og den mindreårige Kong Alfonso XIII i håbet om, at han snart måtte blive rask. Det arme barn lå på det tidspunkt i sengen med feber.

Med tiden forsvandt briterne, men Sevilla FC hører stadig til landets bedste klubber. Omvendt forsvandt Huelva Recreation Club under navnet RC Recreativo de Huelva hurtigt ud af billedet, i takt med at minerne i Rio Tinto blev tømt, og folk forlod området. Klubben har nogle få gange været tilbage i La Primera – senest i årene 2006-2009 – men er ellers en stensikker deltager i de lavere rækker.

*¡Olé! mi Huelva choquera, en el fútbol la primera gritará con su afición,
porque quiere ver a su Recre, en los campos españoles de primera división.*

(“¡Olé! mit Huelva, den første i fodbold, råber tilhængerne, for de vil se deres Recreativo i første division,” lyder det nu i klubbens officielle hymne.)

Ideen slår rod

I løbet af de næste 10 år dukkede der fodboldklubber op over hele landet, og ligesom i resten af verden var der i første omgang tale om et storbyfænomen, et spil for eliten. Denne tendens var særlig tydelig i Spanien, hvor det overvejende flertal af befolkningen levede på et eksistensminimum ude i landdistrikterne.

Spanien var i 1890 et ramponeret, mølædt land, som lå isoleret hen bag Pyrenæerne. Man havde aldrig investeret rigdommene fra det enorme kolonirige i Latinamerika i infrastruktur eller industri, og i begyndelsen af 1800-tallet faldt det spanske imperium fra hinanden. Det begyndte med Napoleons invasion af Spanien i 1808 og den efterfølgende uafhængighedskrig, som først sluttede i 1814, da spanske guerillaer og en engelsk hær under Lord Wellington havde fordrevet franskmændene. De følgende år blev præget af kampen mellem liberale og de konservative tilhængere af det gamle enevældige kongedømme. Dagens orden var militære opstande – de såkaldte *pronunciamientos* – og skiftende regeringer og forfatninger. Mens det gamle moderland var svækket af indre splittelse, begyndte de oversøiske besiddelser fra 1816 at gøre sig uafhængige. I 1825 var kun Cuba, Puerto Rico og Filippinerne tilbage.

Siden fulgte de blodige borgerkrige, Carlistkrigene, mellem 1833 og 1876. Man skal holde tungen lige i munden for at følge med, men striden stod i grove træk mellem tilhængerne af Ferdinand 7.s yngre bror, tronprætendenten Carlos – deraf navnet på krigene – og tilhængerne af Ferdinands datter, Isabel-

la, og en kvindelig arvefølge. I virkeligheden var det et opgør mellem stærkt konservative, religiøse bønder, præster og småborgerskabet – carlisterne – på den ene side og adel og borgerskab – de såkaldt liberale – på den anden. Det var i den forbindelse, briterne oprettede den garnison i Huelva, som spillede fodbold med de lokale jernbanearbejdere.

Carlisterne tabte krigen, og fra 1876 frem til årene efter Første Verdenskrig blev det forsøgt at skabe en liberal stat, hvor man i et vist omfang inddrog de sociale og politiske kræfter, som dukkede frem i kølvandet på den meget spæde industrialisering i Spanien. Lad os understrege “i et vist omfang”, for den gamle elite med kirke og godsejere i spidsen viste ingen vilje til forandring.

Lidt forenklet var industrien koncentreret omkring jernudvindingen i Baskerlandet og de store klædefabrikker i Catalonien. Knudepunkterne var Bilbao og Barcelona. Først i begyndelsen af 1900-tallet begyndte Madrid at vokse ud af sin tornerosesøvn som residens for kongefamilien, da statsadministrationen voksede, der kom uddannelsesinstitutioner til og byen i stigende grad blev hovedsæde for landets banker, store virksomheder og handelshuse.

Men først og sidst var Spanien et landbrugsland, hvor bønderne i det nordlige Spanien generelt levede på små urentable lodder, mens folk i Sydspanien arbejdede som daglejere på de store godser, de såkaldte *latifundios*. Landet havde omkring 1900 en befolkning på 20 millioner. Der boede godt en halv million i både Madrid og Barcelona, 148.000 i Sevilla og 83.000 i Bilbao, men på grund af de elendige forhold på landet søgte mange mod byerne oppe nordpå. I 1930 havde både Madrid, Barcelona og Bilbao således fordoblet indbyggertallet, mens befolkningen stagnerede i landet som helhed.

I 1890 – samme år som kampen mellem Sevilla og Huelva – blev der indført almindelig valgret for mænd. På papiret i hvert fald, for ude på landet blev valghandlingen systematisk manipuleret – med trusler og bestikkelse – af godsejernes håndlangere, de såkaldte *caciques*. I byerne fik de liberale dog sat en fod i døren, som nu stod på klem til en begyndende modernisering af det spanske samfund. Både det og vandringerne mod byerne var en afgørende forudsætning for spansk fodbolds fremmarch i begyndelsen af 1900-tallet.

Først skulle man dog – mindre end hundrede år efter Napoleons invasion og tabet af kolonierne – gennem endnu en katastrofe. En opstand på Cuba førte i 1898 til krig mod USA og et sviende nederlag. Ved fredsslutningen måtte Spanien afstå de sidste rester af imperiet (Cuba, Puerto Rico og Filippinerne) til USA, og man havde nu kun en lille koloni i det nordlige Marokko tilbage. Her udkæmpede man frem til 1920'erne en lang, blodig kolonikrig – en Vietnamkrig, som Spanien ikke kunne vinde.

Nederlaget i 1898 kom som et chok, der kan sammenlignes med Danmarks nederlag i 1864 og erkendelsen af at være en ubetydelig småstat. På det kulturelle område førte det til den såkaldte 98-Generation af intellektuelle, som så kritisk på den gamle forestilling om spansk storhed. Digtere og filosoffer som

Antonio Machado, Pío Barojas og Miguel de Unamuno vendte ryggen til den ukritiske religiøsitet og banede i stedet vejen for rationalitet og modernisme. Den nye, moderne livsform omfattede efter filosofen Unamunos mening ikke fodbold, som han anså for at være en uciviliseret tvekamp fra en mørk, barbarisk fortid: "Brød og tyrefægtning har holdt folket fanget i sin grotte! Nu hedder det brød og bold!" Det er derfor skæbnens ironi, at Unamuno – som i øvrigt var grandonkel til Athletic Clubs topscorer omkring Første Verdenskrig, Pichichi – i nyere tid har fået opkaldt en fodboldklub efter sig i en landsby lidt uden for Sevilla.

Det er svært at spille poleret fodbold i regnvej. Derfor udviklede man tidligt en fysisk betonet spillestil i Baskerlandet.

Modernismen var kun den ene side af mønten. På den anden side havde den gamle tids magthavere bidt sig fast. Modsætningen førte til voldsomme sociale spændinger, hvor attentater og arbejdskampe blev almindelige, samtidig med at arbejderklassen blev organiseret i den socialistiske fagforening UGT og anarkisternes CNT. Læg dertil en voksende regionalisme i Baskerlandet og Catalonien, som udsprang af industriborgerskabets voksende kulturelle og øko-

nomiske selvbevidsthed og følelsen af at blive holdt nede af det centralistiske styre i Madrid.

Det var i disse omgivelser, at spansk fodbold kom til verden. Briterne havde bragt spillet til landet og var en faktor for dets udbredelse et stykke ind i 1900-tallet, men fra midten af 1890'erne begyndte flere og flere spaniere selv at spille. I første omgang var det industrijernes sønner, handelsfolk og studerende på de højere læreanstalter – folk med fritid og derfor tid til at spille. Godsejerne på landet fægtede eller gik på jagt.

De første klubber grundlægges

Recreativo Huelva og Sevilla FC viste vejen, og snart fulgte klubber med farverige navne som Provençal, CE Europa, CE Jupiter, Vigo Sporting, Fortuna Foot-Ball Club, Club Ciclista de San Sebastian, Unión Club de Irún, Hispania, Club Español de Madrid og Madrid de Barcelona.

Af denne mangfoldighed voksede de klubber frem, som vi i dag kender som Sporting Gijón, stiftet 1905, Levante UD i 1909, Racing Santander i 1913 og Real Betis i 1913. Valencia CF kom først til i 1919.

Der er grund til at fremhæve en klub som Athletic Bilbao. Den hævder at stamme fra skæbneåret 1898, men blev i virkeligheden stiftet af en gruppe baskere på en café i 1901. Klubben fik i 1909 et lokalt modstykke, da nogle studerende og hjemvendte fra England oprettede Real Sociedad i San Sebastián. Rivaliseringen mellem Baskerlandets to hovedbyer – industri mod den spanske elites ferie- og kursted – kunne nu udspille sig inden for de fire kridtstreger på en fodboldbane.

I Cataloniens hovedstad Barcelona satte schweizeren Hans Kamper i 1899 en annonce i sportsavisen *Deportes* for at finde nogen at spille fodbold med. De elleve mand, der mødte frem, hvoraf flertallet var briter, stiftede en klub, som de kaldte FC Barcelona. Allerede året efter fik klubben en åben modstander i RCD Español, der erklærede, at man ville tage konkurrencen op med udlændingene i FC Barcelona. Fokus i denne modsætning skiftede hurtigt til at blive et spørgsmål om for eller imod catalansk nationalisme, efterhånden som FC Barcelona sluttede op om kampen for Cataloniens sag.

Real Madrid kom til verden i 1902 under navnet Madrid Football Club. Forud var gået et brud med Football Club Sky, der i 1897 var blevet stiftet af nogle studerende, som havde læst sammen på Oxford og Cambridge, og nu gik på den progressive Institución Libre de Enseñanza (ILE). ILE omfattede alle studieretninger, gik ind for et ligeværdigt forhold mellem lærer og elev, og var – til forskel fra landets øvrige læreanstalter – uafhængig af kirkens indflydelse på undervisningen. Den ny klubs første formand, Juan Padrós, var i øvrigt catalaner, hvilket er tankevækkende, når man ved, hvad der senere fulgte. Klubbens hvide spilledragt skulle have den engelske overklasseklub, Corinthians, som forbillede – folk, der havde råd til at spille fodbold uden at få penge for det.

I 1903 etablerede baskiske studerende en afdeling af Athletic Club i Madrid, som senere skulle blive til vore dages Atlético Madrid. Nu var klubberne der, men nogen egentlig turneringsstruktur fandtes ikke.

Copa del Rey kommer til verden

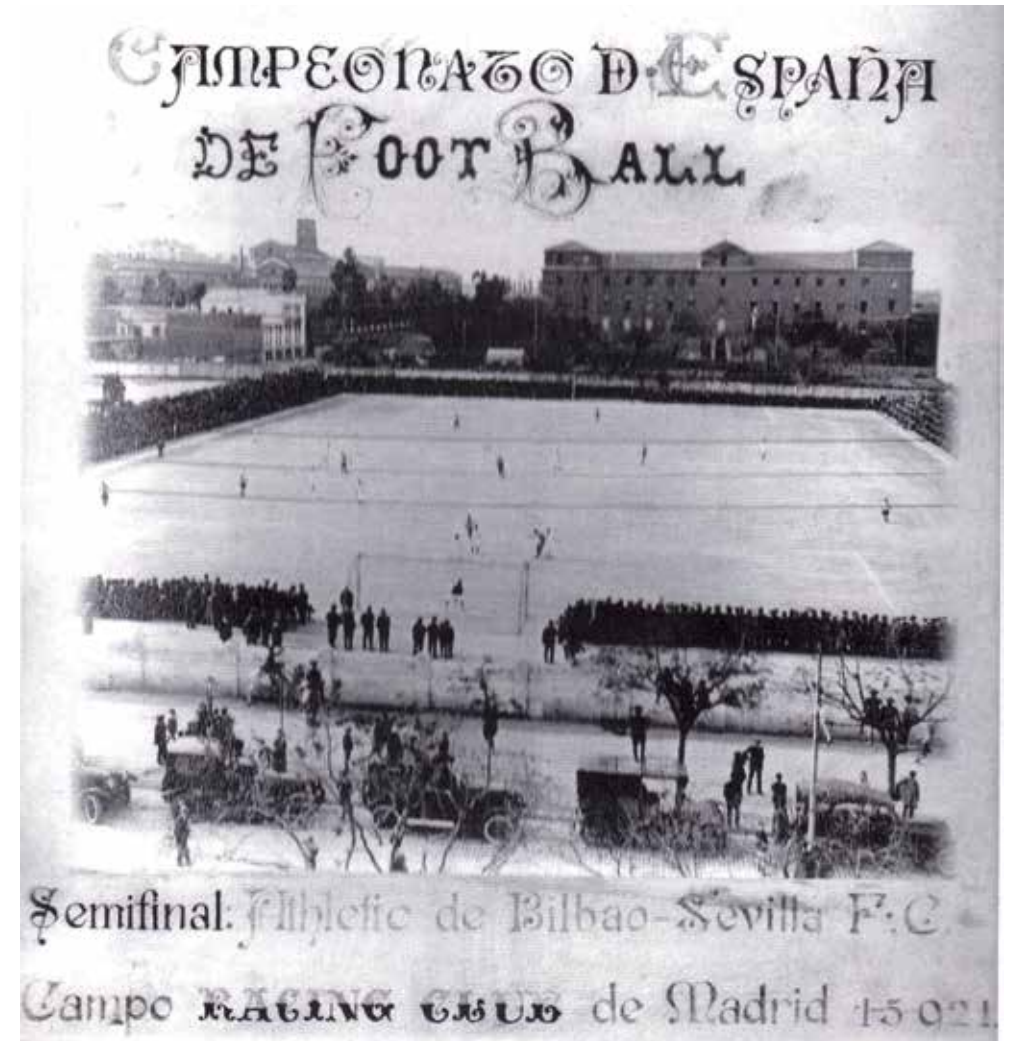
Samme år, som Madrid FC blev stiftet, blev den nu myndige Kong Alfonso XIII kronet, 16 år gammel, og en af Madrid FC's medstiftere, Julián Palacios, foreslog, at man afviklede en fodboldturnering til hans ære. Fem klubber deltog i *Copa de la Coronación*, som blev afviklet på hestevæddeløbsbanen Hipódromo de la Castellana, på det sted hvor de enorme administrationsbygninger Nuevos Ministerios ligger i dag, det vil sige skråt over for vore dages Estadio Santiago Bernabéu.

Der knytter sig flere interessante omstændigheder til denne begivenhed. David Goldblatt har i *The Ball is Round* fremhævet, at klubberne, som deltog i kampen om dette første spanske mesterskab, kom fra de tre områder, der har været afgørende både for den politiske udvikling i nyere tid og for spansk fodboldhistorie. Fra Baskerlandet deltog Athletic Club, som af uvisse grunde stillede op under navnet Bizcaya. Fra Catalonien kom FC Barcelona og Español, og fra hovedstaden New Madrid FC og Madrid FC, det senere Real Madrid. Hvis man fjerner New Madrid og tilføjer Valencia CF og Atlético Madrid, får man en liste over de klubber, som i skrivende stund har vundet alle spanske mesterskaber på nær fem, siden den landsdækkende ligaturnering begyndte i slutningen af 1920'erne. Med andre ord har tyngdepunktet – eller tyngdepunkterne – ikke flyttet sig, siden spansk fodbold blev grundlagt.

Kampene blev spillet på det velklippede græs i inderkredsen på Madrids eksklusive travbane, hvor der ikke var noget rækværk, og banen derfor var afgrænset af et tov. Det er værd at notere sig, at turneringen begyndte tirsdag den 13. maj klokken 9 om morgenen, og at finalen lå klokken 16.00 fredag den 16. maj 1902. Der blev altså spillet på fire hverdage, så der kan ikke have været mange arbejdere, hverken blandt spillerne eller tilskuerne. Men vejret var fremragende, så de kvindelige tilskuere måtte søge ind i skyggen, som der stod i pressen.

I finalen vandt Bizcaya med 2-1 over FC Barcelona. Baskerne stillede kun med tre udlændinge, mens Barcelona omvendt blot havde tre spaniere på banen, så allerede her kunne man se tegningen til et mønster, som vi kender det i de to klubber i dag. Barcelona var i øvrigt kommet til Madrid med en trup på ikke mindre end 37 mand! Turneringen er den første med deltagelse af hold fra hele Spanien, og Athletic tæller sejren i *Copa de la Coronación* med som den første af i alt 24 pokaltitler. Omvendt vil det spanske fodboldforbund ikke anerkende Athletic som vinder, fordi man stillede op under et andet navn. Pokalen kan i dag ses på Athletics museum.

Tirsdagens semifinaler – på turneringens første dag – blev også det første møde mellem FC Barcelona og Madrid FC. Der var 2.500 tilskuere. Med de

Vanskelige transportforhold gjorde i de tidlige år, at de bedste hold fra landets forskellige egne kun spillede mod hinanden ved sjældne lejligheder. I den spanske pokalturnerings semifinale i 1921 mødtes Sevilla FC's "filigran-fodbold" og Athletics "studse" spillestil, som der stod i pressen. Sevilla vandt over to kampe med 4-2 og 1-1, men andaluserne havde på forhånd givet afkald på finalepladsen, fordi de ønskede at stille med fire spillere, som ikke var spilleberettigede i turneringen. Athletic fra Bilbao vandt senere finalen med 4-1 over søsterklubben Athletic en Madrid.

mange udlændinge på holdet kan man dårligt sige, at catalanerne vandt – kampen endte 3-1 til Barcelona – men Madrid har ikke meget at komme efter i den retning, hverken dengang eller nu. De undskyldte nederlaget med, at holdets bedste spiller, en vis Arthur Johnson, var blevet gift dagen før (på en mandag!) og måtte løsrive sig fra brudesengen for at tage ud til banen . . .

Turneringen blev gentaget året efter og blev frem til begyndelsen af den spanske liga i 1928-1929 anset for at være det spanske mesterskab. Den unge, sportsglade konge udsatte en pokal, som fra 1905 kom til at bære hans navn: *Copa de Su Majestad El Rey Alfonso XIII* – Copa del Rey mellem venner. Der var mange problemer i begyndelsen, blandt andet de besværlige rejseforhold og utilfredshed med dommere, og i 1907 følte Athletic – stadig under navnet Bizcaya – sig så chikaneret af publikum i Madrid, hvor turneringen blev spillet, at de ikke stillede op året efter. Det blev fra 1910 besluttet at lade arrangementet flytte rundt i landet, men uenighed om, hvor det så skulle være, førte i 1909-1910 til oprettelsen af to rivaliserende fodboldsammenslutninger – forbund, om man vil. Det var i praksis en strid mellem Madrid på den ene side og Catalonien og Nordspanien – minus Athletic – på den anden. FIFA ville ikke optage Spanien, før man kunne stille med ét samlet forbund, og dette satte de spanske klubber uden for det begyndende internationale samarbejde; blandt andet måtte man ikke spille kampe mod udenlandske klubhold. Det endte med, at de store klubber i september 1913 begravede stridsøksen og stiftede Real Federación Española de Fútbol. Året efter blev Spanien optaget i FIFA. Det skulle dog vare seks år, før man spillede den første landskamp.

Fra 1914 blev Copa del Rey afgjort i et slutspil mellem vinderne af ti regionale turneringer. Denne turneringsform afspejler dels landets elendige transportsystem og de store afstande, dels at der endnu ikke var penge til at betale for de udgifter, rejserne ville medføre. Sporten var ikke professionaliseret, selv om man ved, at flere af de udenlandske spillere fik penge for at spille allerede omkring århundredeskiftet. Men med tilvandringen til byerne var fodbolden så småt ved at blive en massesport. Kun 5.000 tilskuere mødte frem i Irún til 1915-pokalfinalen mellem Athletic og Español, og tallene var nogenlunde de samme i de store byer, men i 1913 byggede Athletic et nyt stadion, Estadio San Mamés, som folk i Bilbao omtaler som det ældste stadion i Spanien, der er bygget til formålet. Men det er der delte meninger om. El Molinón i Gijón er fra 1908, og Recreativo Huelva fremhæver, at klubben allerede i 1892 byggede El Velódromo, som skulle benyttes til forskellige sportsgrene, og “específicamente encuentros de football” – især til fodboldkampe. Anlægget var i brug frem til 1950'erne, hvorefter klubben rykkede ind på Estadio Colombino. El Velódromo betyder godt nok ‘cykelbanen’, men der er stærke følelser på spil, og som i andre af livets store spørgsmål afgøres striden om, hvad der er Spaniens ældste fodboldstadion, nok af, hvilken egn man stammer fra.

Sideløbende med denne udvikling velsignede Kong Alfonso XIII fodboldens indtog i det spanske samfund ved at give forskellige klubber landet over en titel som kongelig. De første var Real Sporting de Gijón, der blev kongelig i 1912, og Real Betis Balompié i Sevilla, der fik sin titel i 1914. Nogle klubber fik titlen efter at have ansøgt kongen, andre på kongens eget initiativ, og det er svært at spore et egentligt mønster i, hvem der kom i betragtning, alene fordi alle klubber havde velhavende folk i spidsen. Dog er det påfaldende, at de besværlige klubber i Bilbao og Barcelona ikke bærer den kongelige titel. De fik imidlertid hver et kongeligt modstykke, med kongemærker til Real Sociedad i 1910 og til de erklærede patrioter Real Español i 1912. Madrid FC blev først til Real Madrid i 1920.

Politik og fodbold

Spanien var neutralt under Første Verdenskrig, men årene omkring krigen var meget urolige. Blandt andet var landet fanget i den meget brutale konflikt i Marokko, hvor den spanske hær og de lokale rif-kabyler skiftedes til at øve massakrer mod hinanden. I 1909 førte udskrivningen af værnepligtige til denne krig til en anarkistopstand i Barcelona, “Den Tragiske Uge”, som blev brutalt nedkæmpet. Op mod 150 mennesker mistede livet, 1.700 blev efterfølgende stillet for en militærdomstol og mange henrettet. Ude på landet blev civilgarden med jævne mellemrum sat ind mod landarbejderne.

Der er ikke nogen påviselig sammenhæng mellem den sociale uro og spillet på fodboldbanen, men det er i denne periode, man begynder se de første optøjer blandt tilskuerne og mange af de modsætninger, som stadig præger forholdet mellem de store klubber i spansk fodbold. Under pokalturneringen i 1907 følte Bizcaya/Athletic sig generet i Madrid. Da Madrid FC i 1906 spillede i Barcelona, faldt der under middagen efter kampen knubbede ord om FC Barcelonas mange udlændinge. Det er, så vidt vides, første gang, man hører om en udtalt modsætning mellem de to klubber. I 1914 var Barcelonas anfører Massana ved at blive overfaldet af nogle tilskuere efter en hårdt spillet kamp i Madrid, og i 1916 kom så den første åbne konflikt. Forud var gået to semifinaler i Copa del Rey, hvor tilskuerne især i Madrid skulle have været meget aggressive. Så fulgte den berømte omkamp, der endte 6-6. Næste omkamp to dage senere blev vundet af Madrid, efter at FC Barcelonas spillere ved stillingen 2-4 havde forladt banen i protest mod nogle tvivlsomme offsidekendelser. Skæbnen ville, at finalen mod Athletic Club skulle spilles på FC Barcelonas hjemmebane, Camp de la Indústria. Regnen stod ned i stænger, og Madrid-spillerne blev mødt af en vedvarende pibekonzert og en byge af sten. Athletic vandt 4-0 til tilskuernes udelte begejstring.

Samme år måtte man aflyse den anden semifinale i det baskiske mesterskab, efter at tilskuerne under den første kamp mellem Athletic og Real Sociedad havde gjort San Mamés til et inferno af larm, skældsord og protester mod dom-

merens kendelser. I 1918 blev kampen mellem de to mandskaber afbrudt, da tilskuerne på Atocha i San Sebastián invaderede banen ved stillingen 2-2 og overfaldt to Bilbao-spillere. I 1913 blev spillerne fra ungarske Ferencváros udsat for den berygtede *paraguazo* – slag med en paraply – efter en kamp mod Athletic.

Mens det som sagt kan være svært at trække en direkte linje mellem de forskellige tilskuerroligheder og tidens politiske problemer, er det meget tydeligt, at fodbolden kom til at spille en mobiliserende rolle i Cataloniens kamp for selvstyre. Årene omkring Første Verdenskrig var et tidehvert for den catalanske nationalisme. I 1914 blev de fire provinser i Catalonien samlet administrativt under folkeforsamlingen Mancomunitat, som i januar 1919 fremlagde en begæring om catalansk selvstyre – *Petición de Estatuto de Autonomía de Cataluña*. FC Barcelonas officielle historiker, Carles Santacana, fortæller under en samtale, at man meget tidligt opfattede sig selv som en catalansk klub og identificerede sig med den politiske kamp. Sønnen af klubbens stifter Johan Kamper – eller Joan Gamper, som han hedder på catalansk – har for eksempel fortalt, at de altid talte catalansk hjemme i familien.

I 1919 underskrev FC Barcelona erklæringen om autonomi, mens naboerne i RCD Español afstod. – *Tidligere var RCD Español blot en af mange klubber i Barcelona, men fra det øjeblik var den en politisk fjende. Den 11. september samme år deltog klubben sammen med andre organisationer i fejringen af Cataloniens nationaldag La Diada. I 1921 blev catalansk det officielle sprog i klubben*, slutter Santacana.

De ny fodboldstadions, som skød op i disse år, blev samlingssteder for den catalanske bevægelse. FC Barcelona rykkede i 1922 ind på det ny stadion Les Corts med 22.500 pladser, som i 1926 blev øget til 45.000. Få år efter åbnede det store Estadi de Montjuïc, som blev bygget til verdensudstillingen i 1929. Her var der plads til over 60.000 mennesker.

Den 14. juni 1925 lagde Les Corts græs til en begivenhed, som er gået over i klubbens historie. Anledningen var en kamp mod lokalrivalerne fra CE Jupiter for at rejse penge til Orfeo Català, som er en institution inden for traditionel catalansk kormusik, så der var mange catalanister på lægterne. Til lejligheden havde man inviteret et orkester fra et britisk flådefartøj, som lå i Barcelonas havn. Inden kampen satte orkestret i med den spanske nationalmelodi, *Marcha Real*, men blev overdøvet af en overvældende pibekonzert. Dirigenten slog med en *stiff upper lip* over i "God Save The King", som druknede i bifald. Den konservative regering under general Primo de Rivera lukkede herefter Les Corts i seks måneder, og smed Joan Gamper ud af landet. Vi vender tilbage til Primo de Rivera nedenfor.

Resultaterne på fodboldbanen afspejler polariseringen mellem regionerne og centrum i Madrid. Medregner man Copa de la Coronación i 1902, vandt Barcelona frem til 1928 turneringen syv gange, Madrid vandt fire gange i træk fra 1905 til 1908 og en gang mere i 1917, men med ti sejre og fem an-

I 1920'erne fik fodbold stor udbredelse i Spanien, og de bedste spillere blev offentligt kendte personer. De blev brugt i reklamer – som her for vidundermidlet Poral mod problemer i luftvejene – og spillerne udkom på samlekort i chokoladepakker.

denpladser er Athletic Club uden sammenligning det stærkeste hold i denne periode. Regner man tallene sammen for de forskellige landsdele, ser tallene sådan ud:

Madrid FC	5 (4)
Atlético Madrid	(2)
Real Sociedad Gimnástica Española	(1)
Español de Madrid	(2)
Madrid	5 (9)
FC Barcelona	7 (2)
RCD Español	(2)
FC Espanya de Barcelona	(1)
CE Europa	(1)
Catalonien	7 (6)

Athletic	10 (5)
Real Unión Irún	3 (1)
Real Sociedad	1 (3)
Arenas de Getxo	1 (3)
Baskerlandet	15 (12)

(Det skal bemærkes, at Club Español de Madrid i 1904 udeblev fra finalen, og at der blev spillet to uafhængige finaler i 1910. Tallene i parentes er antallet af tabte finaler).

Kun Real Vigo Sporting fra Galicien kunne med en andenplads i 1908 blande sig i det fine selskab, mens Sydspanien og pionererne fra Huelva og Sevilla glimrer ved deres fravær. Ser man på resultaterne, lå tyngdepunktet i spansk fodbold ubetinget i Baskerlandet i almindelighed og i Bilbao i særdeleshed, hvilket blandt andet kom til udtryk, da der i 1920 var tolv baskere blandt de sytten spillere i truppen, der deltog i De Olympiske Lege i Antwerpen. Tidens helt store spiller – den første superstjerne i spansk fodbold – var da også fra Athletic: Rafael Moreno Aranzadi – bedre kendt som Pichichi – som i perioden 1911-1921 scorede 200 mål i 170 kampe for klubben.

Begyndende professionalisering

I 1922 kom den engelske træner Fred Pentland til Athletic Club. Frem til Den Spanske Borgerkrig havde alle de store klubber trænere fra spillers moderland, om ikke hele tiden – så i hvert fald ofte. Det var navne som Arthur Johnson England, Edward Garry, John Barrow, Jack Greenwell, Ralph Kirby, Billy Barnes, Ralph Kirby og to herrer, som i Athletics officielle historie omtales som henholdsvis Mr. Burton og Mr. Shepherd. Faktisk var det så almindeligt, at træneren på et spansk fodboldhold – også i dag, hundrede år efter – konsekvent omtales som *Mister*.

De fleste engelske trænere stod for den britiske Lionheart-fodbold med vægt på det fysiske spil, men Pentland var anderledes. Han havde selv spillet for Blackburn Rovers, hvor man praktiserede det såkaldte Scottish Passing Game, som adskilte sig fra tidens fremherskende stil, ved at man spillede bolden rundt med små, korte afleveringer. I bogen *The Anatomy of England. A History of Ten Matches* beskriver den engelske journalist Jonathan Wilson Pentland som en fremsynet træner, hvis betydning for spansk fodbold ikke skal undervurderes. De engelske fodboldledere havde den holdning, at da man havde opfundet spillet, så havde man også allerede fundet ud af, hvordan det bedst blev spillet, og det var der ingen grund til at lave om på. Pentland ville derimod udvikle og ændre spillet, og det er et ironisk vidnesbyrd om den engelske konservatisme, skriver Wilson, at folk som Pentland var nødt til at tage til udlandet for at finde arbejde.

Pentland er stadig højt elsket i Bilbao, og mens han var i klubben, udviklede

spillerne en tradition med at trampe hans hat i stykker, når holdet havde vundet. Derfor bestilte han før hver sæson tyve bowlere hos en hattemager i London. Efter en mindre pokaltørke i midten af 1920'erne begyndte holdet nemlig igen at vinde. Man havde droppet den gamle stil med 1-2-3 afleveringer og en afslutning og spillede nu et tålmodigt pasningsspil. Det smittede af på spillet, blandt andet hos konkurrenterne i Barcelona, som ikke desto mindre måtte inkassere et rekordstort nederlag på 12-1, da de i sæsonen 1930-1931 besøgte San Mamés. At Pentlands måde at organisere spillet på siden fik trange kår på de regntunge baner i Baskerlandet, ændrer ikke ved, at der i spansk fodbold er et før og et efter Pentland. På de tørre baner i Andalusien udviklede Sevilla-skolen i samme periode et spil med korte afleveringer, men Pentland sørgede for at indføre det boldbesiddende spil på allerhøjeste niveau; og først og fremmest sørgede han for, at spansk fodbold blev sat i bevægelse, at man fik udsyn og udviklede sig. Derfor må Fred Pentland anses for at være den første moderne træner i spansk fodboldhistorie.

Denne udvikling faldt sammen med en professionalisering af klubber, ledere og spillere, mens mørke skyer trak sammen om Spanien. Politisk kaos og et stort militært nederlag i Marokko fik i 1923 general Miguel Primo de Rivera til tage magten ved et militærkup. Alfonso XIII fik lov at blive siddende, men blev kørt ud på et sidespor. Målet med magtovertagelsen var at genoprette den sociale ro og at forhindre en revolution, og med Mussolini som forbillede forsøgte Primo de Rivera at tvinge arbejdsgivere og arbejdere til at samarbejde. Han fik støtte fra de socialistiske fagforeninger UGT, mens det anarkistiske CNT blev voldsomt forfulgt. Da Primo de Rivera i 1925 sluttede fred i Marokko, mistede han støtten fra hæren, og i 1930 måtte han gå i eksil. I 1931 fulgte kongen efter, da lokalvalgene i Spanien viste flertal for de republikanske partier.

Den 14. april blev Den Anden Republik udråbt fra indenrigsministeriets balkon på Puerta del Sol i hjertet af Madrid – den fik navnet Anden Republik efter den kortlivede Første Republik i 1873-1874. Alle var på gaden, og alle festede, men Republikken skulle få et kort og voldsomt liv. Catalonien og Baskerlandet fik selvstyre – med udtalt støtte fra de to regioners store fodboldhold FC Barcelona, Athletic Club og Real Sociedad og deres tilhængere – men det viste sig hurtigt, at den ny regering af liberale og socialister var ude af stand til at levere de sociale reformer, som en forarmet arbejderklasse krævede. Al væsentlig lovgivning blev blokeret af de konservative kræfter, og i 1933 vandt højrefløjen parlamentsvalget. Nu fulgte det såkaldte *bienio negro* – de to sorte år – hvor de få fremskridt under den forrige regering blev rullet tilbage.

I 1934 blev en socialistisk støttet opstand slået ned. Den havde kortvarigt heldet med sig i det nordvestlige Spanien og er derfor kendt som Opstanden i Asturien. Regeringen satte den spanske fremmedlegion ind for at nedkæmpe de bevæbnede minearbejdere, og overalt i Spanien udløstes voldsomme repressalier. Der var summariske henrettelser, folk blev fængslet og de ny over-

Hvis man kun hører om Real Madrid og Barcelona, får man et ufuldstændigt billede af Spanien, og dermed kun den halve sandhed om *el Clásico*.

Spansk fodbold er meget mere end *el Clásico*. I Sydspanien taler man ikke om centralmagt og løsrivelse. Her er det opgøret mellem Sevilla FC og de evige tabere Real Betis, der tæller. I Baskerlandet er det Athletics opfattelse af sig selv som det baskiske landshold, der bringer sindene i kog, og i den tunge ende af spansk fodbold kæmper klubberne for at overleve under den økonomiske krise, som har ramt landet hårdt.

Fodbold i Spanien – meget mere end el Clásico er ikke en fodboldbog om holdopstillinger og taktiske dispositioner. Bogen viser, hvordan fodbolden er integreret i det omgivende spanske samfund i en sådan grad, at de to ting aldrig kan skilles ad. Derfor behandler bogen blandt andet temaer som borgerkrig, diktatur, demokrati, løsrivelsestendenser, økonomi, den historiske erindring – og musik. En fodboldkamp i Spanien handler aldrig kun om fodbold.

Bogen bygger på samtaler med høj og lav i spansk fodbold – herunder landstræner Vicente del Bosque. Turen er gået fra Baskerlandet og Madrids betonforstæder til San Fernando-kirkegården i Sevilla. Fra tredje division til Camp Nou, til Real Madrid og landsholdets maskinrum i Las Rozas.

Også danske fodboldspillere har oplevet spansk fodbold indefra på forskellige tidspunkter i landets nyere historie og har sammen med eksperter herhjemme stillet deres viden og erfaringer til rådighed for bogen.

Tilsammen bliver det en mosaik med historiske kapitler, spillerportrætter, tematiske afsnit om landshold og trænere, rejseberetninger, kampreportager og interviews, der sætter ansigter på historiens store linjer – et øjebliksbillede af spansk fodbold og den verden, der ligger bag avisernes overskrifter.

”Hold kæft, det er godt!

Fantastisk arbejde!!”

– Flemming Toft, TV2 Sporten

